

RESUMÉ

Hjältegravar – tradition, vård och istandsättning

Handboken om hjältegravar – *Sankarihautausmaiden perinne, hoito ja kunnostus* – har kommit till genom ett samarbete mellan de stupades minnesstiftelse (Kaatuneiden Muistosäätiö), kyrkostyrelsen, Museiverket och traditionsförbundet Eklövet. Målet är att ge gravvårdstraditionen och vården av de stupades minne vidare till nya generationer.

Sedan vinterkriget har vi i Finland följt en ovanligt systematisk praxis att ta hem de stupade från fronten. För upprättandet av begravningsplatser för stupade inrättades 1943 en minneskommitté som gav anvisningar för planering av hjältegravar. Hjaltemonument och hjältegravar är ofta planerade i samverkan mellan skulptörer och arkitekter. Många områden med hjältegravar bildar ett enhetligt konstverk där också omgivningen har beaktats. Anvisningar gavs inte bara för planeringen men också för skötseln av planteringar på området. Denna handledning för traditionen vidare och ger anvisningar för vård och istandsättning av såväl växtlighet och miljö som minnesmärken och gravstenar.

Välplanerade och välvårdade hjältegravar har bidragit till att begravningsplatser även generellt vårdas väl i Finland. Enhetliga områden med hjältegravar placerades på ett värdefullt område på begravningsplatsen, om möjligt nära kyrkan och bredvid gravarna från inbördeskriget. Efter kriget ville man byta ut raderna av vita träkors mot mer bestående gravstenar eller stenkors.

Hjältegravsprojekten präglade Finlands offentliga bildhuggeri från slutet av 1940-talet och mer än tio år framåt. Motiven utgjordes – liksom i den begravningsrelaterade konsten överlag – av teman som längtan och avsked, framtid och fortlevnad. Ofta återkommande motiv är en far i uniform som tar avsked av sin familj eller sörjande mödrar och barn. Skulpturer och reliefer utförda i realistisk stil skulle tilltala det folk som förenades av kriget och samtidigt svara mot demokratins behov. Gestalter tyngda av vardagens bördor framställdes sällan som ensamma hjältar utan i grupper av människor som bar ansvar för varandra.

Församlingarna ansvarar för att bibehålla hjältegravarna i värdigt skick och det har man lyckats bra med, framför allt genom att trädgårdsmästare och annan yrkeskunnig personal har anställts. Föreningar, förbund, organisationer och privata instanser av olika slag är självfallet välkomna att dela ansvaret för detta kulturarv. Istandsättningsåtgärder bör planeras tillsammans med sakkunniga och de instanser som deltar i arbetet. Istandsättning av minnesmärken, reparation av tjälskador, utjämning av mark, avledning av ytvatten och förnyande av trädbeståndet kräver särskild planering av sakkunniga. Omfattande ändringar på

hjaltegravsområden ska undvikas. Om ändringar planeras ska museiverket höras och kyrkofullmäktiges beslut ska vid behov underställas kyrkostyrelsen för fastställelse.

Målet är livskraftiga planteringar, välskötta minnesmärken och konstruktioner och ett trivsamt och tryggt område. Vid gravarna används vanligtvis sommarblomster eller rabattrosor. Lättskötta perenner kan beroende på omgivningen användas i större utsträckning. Skötseln bör grunda sig på en plan som gjorts upp av sakkunniga.

En god vård av minnesmärken innebär regelbundet underhåll. Långvariga försummelser kan leda till att det behövs omfattande istandsättning. Reparationer behövs om delar av minnesmärket lossar, om det uppstått missfärgningar eller om minnesmärket rubbats från sin plats. För oskadda minnesmärken av granit räcker en årlig varsam tvätt. Före tvätten kan man fukta stenen genom att linda in den i tyg och plast.

Tjäle, slitage, erosion och nedsmutsning skapar ofta behov av åtgärder vid hjältegravarna. Även konstruktioner som vittrar sönder, murknar och rostar, skador på gräsmattor och ytbeläggningar, gammalt växtbestånd och skador orsakade av trädrötter kräver åtgärder. Alla åtgärder ska utgå från de ursprungliga planerna för området.